

FAKTA SKOG

Foto: Thomas Kronholm

Skogsägarföreningar i ett föränderligt samhälle

Thomas Kronholm

En allt mer brokig medlemskår driver på en breddning av föreningarnas tjänsteutbud. Rådgivning och utbildning ses av organisationerna som viktiga verktyg för att upprätthålla och öka medlemmarnas aktivitet i skogsbruket.

Antalet förtroendevalda minskar och medlemmarnas deltagande i interna beslutsprocesser begränsas i jakten på en effektivare organisation.

Framtida medlemmar kommer mer sällan att ha med sig skogliga erfarenheter från unga år. Föreningarna kunde spela en större roll i intresseskapande och skoglig uppfostran genom att erbjuda riktade aktiviteter till dem samt uppmuntra medlemmarna att oftare diskutera skogsfrågor med sina barn.

Föreningarna har mycket att vinna på att stärka medlemmarnas känslomässiga relation till föreningen eftersom detta bidrar till att medlemmarna blir lojala och engagerade.

Flera "icke-traditionella" medlemsgruppers intressen och behov riskerar att förbises i föreningarnas utvecklingsarbete på grund av att rekryteringen av förtroendevalda på lokal nivå görs i snäva nätverk och valberedningarna ofta är passiva i sitt arbete.

Ett nyligen avslutat projekt har genom fyra delstudier (se Tabell 1) utforskat processer som formar framtidens medlemskap i de svenska skogsägarföreningarna och identifierat delar i utvecklingen som sannolikt kommer att påverka organisationens relation till medlemmarna, och därmed även föreningarnas kooperativa karaktär.

Historiskt perspektiv

Skogsägarföreningarnas historia sträcker sig bakåt till tidigt 1900-tal, då skogsägare började samorganisera sina virkesaffärer för att förbättra sin förhandlingsposition på marknaden. Föreningarna var till en början lokala organisationer, och som mest fanns

Tabell 1. Översikt av projektets delstudier samt tidpunkt för datainsamling.

Studie 1	Genom intervjuer med förtroendevalda inom Norra Skogsägarnas medlemsorganisation undersöktes deras roll i organisationens interna förnyelseprocesser, samt vilka egna drivkrafter de har i sitt föreningsarbete.	Augusti 2011
Studie 2	En enkätstudie genomfördes bland skogsägare som gjort en virkesaffär under år 2011 om hur de bedömer kvalitet på service, deras upplevelse av detta vid sin senaste virkesaffär samt deras relationer till sin virkesköpare.	December 2012 – januari 2013
Studie 3	I fokusgrupper med unga vuxna i Umeå, Örnsköldsvik, Vilhelmina, Boden och Norsjö berättade deltagarna om sina relationer till skog under barndomen, vilka tankar de har om skogen idag, och vilka förhoppningar de har kring skogen i framtiden.	Januari – februari 2014
Studie 4	Intervjuer genomfördes med ledande tjänstemän och styrelsemedlemmar inom Södra, Mellanskog, Norra Skogsägarna och LRF Skogsägarna. Frågorna fokuserade på hur föreningarna strategiskt anpassar sig för att möta nya behov bland medlemmarna.	Maj – juli 2014

det under 1930-talet över 30 aktiva föreningar. Sedan 50- och 60-talen när föreningarna började satsa mer på att äga egna industrier har rationaliseringsbehov lett till en trend med färre men större föreningar. Idag är drygt 110 000 skogsägare, ca en tredjedel av landets privata skogsägare, medlemmar i någon av landets fyra stora föreningar: Södra, Mellanskog, Norrskog och Norra Skogsägarna. Under samma period som industrisatsningarna tog fart grundlades också stora delar av nuvarande organisationsstruktur, exempelvis indelningen i skogsbruksområden. Under senare delen av 1900-talet drevs föreningarnas utveckling framförallt av sektorns teknologiska framsteg och föreningarnas industrialiseringsprocesser.

Nya utmaningar

En av föreningarnas stora utmaningar de närmaste åren kommer att vara att identifiera och möta förändrade behov och värderingar inom medlemskåren. Anledningen är att skogsägarna generellt blivit allt mer mångfacetterade till sin ka-

raktär. Med urbaniseringen har exempelvis andelen skogsägare som bor och arbetar på andra orter än där de har sin skog ökat, och de äger idag (helt eller delvis) en tredjedel av landets 230 000 privatägda skogsfastigheter. Skogsägarnas behov av regelbundna skogsinkomster har också minskat eftersom de flesta idag har sin försörjning inom andra sektorer. En annan påtaglig förändring skedde under senare delen av 1900-talet då andelen kvinnliga skogsägare ökade kraftigt, och idag utgör 38 % av skogsägarkåren.

Förändringarna avspeglar sig i skogsägarnas värderingar. Vid sidan om de ekonomiska aspekterna av ägandet lägger nu allt fler skogsägare även stor vikt vid rekreations- och naturvärden. Förändringarna väntas också bli än mer påtagliga när de stora efterkrigsgenerationerna lämnar över skogen till sina barn och barnbarn, som kanske bött hela sitt liv i stadsmiljöer. Tidigare studier har dock visat att skogsorganisationerna hittills i många fall saknat vilja och/eller förmåga att anpassa sig till skogsägarnas nya behov och förutsätt-

ningar. Projektets målsättning har därför inte enbart varit att bidra med ny kunskap om hur de förändrade behoven påverkar föreningarna, utan också att aktualisera och skapa intresse för frågan internt inom medlemsorganisationerna.

”Föreningskris”

Att studera skogsägarföreningarnas utveckling var också av intresse eftersom det de senaste åren ofta har talats om en svensk föreningskris. Många föreningar och traditionella folkrörelseorganisationer har vittnat om sjunkande medlemsantal och svårigheter att engagera medlemmar som förtroendevalda. Detta har ofta förklarats med att samhället har blivit allt mer individualistiskt och att allt färre därför lockas av de traditionella medlemsorganisationernas kollektivistiska värderingar. Studier inom lantbrukskooperationen har också kunnat påvisa att det skett värderingsmässiga förändringar mellan generationer. Exempelvis sätter yngre generationer inte lika högt värde på solidaritet och lojalitet med kooperativet som äldre medlemmarna gör. Därmed är de också mer benägna att handla med flera olika organisationer utifrån vad som är mest fördelaktigt för dem själva.

En del pekar dock på att organisationerna själva haft stor inverkan på utvecklingen och aktivt gjort sig allt mindre beroende av medlemmar och deras insatser. En viktig förändring är att verksamheternas finansiering i allt lägre utsträckning kommer direkt från medlemmarna, via medlemsavgifter och liknande, och har istället ersatts med större inslag av externa finansiärer. Den uppdaterade lagen om ekonomiska föreningar som trädde i kraft den 1 juli 2016 öppnar också ytterligare möjligheter för skogsägarföreningarna på detta område. Organisationerna har också professionaliserats, och det arbete som tidigare gjorts av medlemmarna sköts nu ofta av tjänstemän. Exempelvis har modern teknik i hög utsträckning ersatt förtroendevaldas roll som informationsbärare mellan ledning och lokala medlemmar. Att ha många aktiva medlemmar är därmed inte längre en absolut nödvändighet för organisationens fortlevnad. Däremot innebär en sådan utveckling att den interna demokratiprocesen försvagas när insynen i verksamheten koncentreras till ett fåtal individer. Organisationens karaktär blir därmed mer företagslik. Detta kunde också ses inom skogsägarföreningarna.

Medlemsinflytande

Projektets resultat visade att i en strävan att effektivisera beslutsprocesser och sänka kostnaderna kommer antalet förtroendevalda inom skogsägarföreningarna sannolikt att minska framöver. Detta sker t.ex. genom att organisationerna väljer att dra ner på antalet delegater vid årsstämman. Antalet skogsbruksområden har också minskat över tid, vilket innebär färre förtroendevalda på lokal nivå. Förtroendevalda ska representera medlemmarnas intressen, och valberedningarna har en nyckelposition i rekryteringen av dessa, och därmed även för organisationernas interna förnyelseprocesser. Resultaten visade dock att valberedningarna på lokal nivå ofta är passiva i sitt arbete. I vanliga fall rekryteras nya kandidater till förtroendeposter först när någon lämnat sin post på eget initiativ. Med andra ord görs det sällan någon utvärdering av de sittande representanternas arbete eller vilka kompetenser organisationen har behov av under kommande år. Rekryteringen av förtroendevalda sker ofta i snäva nätverk, och traditionella skogliga kunskaper anses fortfarande mycket viktiga för att kunna bidra till föreningens arbete. Detta ökar risken att de förtroendevalda inte speglar alla medlemmars åsikter och intressen, att vissa gruppers behov inte fångas upp i utvecklingsarbetet, och att allt fler medlemmar inte kan identifiera sig med föreningen. Med tiden blir det också allt svårare att hitta nya förtroendevalda när den traditionella rekryteringsbasen minskar. En kritisk fråga inför framtiden är således hur föreningarna kan inkludera fler typer av medlemmar i sitt interna arbete, exempelvis genom att se över de förtroendevaldas roll i organisationen och de organisationsstrukturer som försvårar för distansskogsägare att göra sin röst hörd.

Nya tjänster

Att medlemskåren idag är mer blandad än tidigare framgick tydligt när föreningarnas strategiska utveckling undersöktes. Resultaten visade att föreningarna har identifierat ett växande behov bland medlemmarna av utbildning, stöd och service i deras skogsbrukande. Föreningarna satsar därför på att utveckla fler tjänster, ofta riktade till mindre erfarna skogsägare eller de som inte själva har tid eller intresse för att själv sköta skogen. Det fanns även ett intresse att ta ett större helhetsgrepp kring medlemmarnas skogsägande. Sammantaget tyder resultaten

Figur 2. För att underlätta diskussionen i fokusgrupperna fick varje deltagare en kortlek bestående av 49 skogsrelaterade bilder och ett frikort. Varje diskussionsrunda inleddes sedan med att deltagarna valde ut tre bilder som de tyckte beskrev deras egna 1) relationer till skog under barndomen, 2) tankar om skog och skogsbruk idag, samt 3) förhoppningar inför framtiden. Foto: Thomas Kronholm.

på att relationen blivit mer kundorienterad, med betoning på individens nytta av att vara medlem framom den kollektiva medlemsnyttan.

Föreningarna har samtidigt utvecklat och strukturerat upp sina utbildningar, både för att öka kvalitén och för att kunna erbjuda kurser som passar skogsägare med olika grader av förkunskaper. Utbildningarna ses av föreningarna som ett effektivt sätt att öka medlemmarnas aktivitet i skogsbruket. Detta är viktigt för att kunna öka virkesvolymerna och därmed försörja sina egna industrier med råvara. Den sociala kontakten och ökade kunskapen om föreningen som utbildningarna ger kan därtill skapa en starkare relation mellan medlemmen och organisationen.

Medlemsrelationer

Att stärka relationen är viktigt med tanke på att öka medlemmarnas lojalitet gentemot föreningen, vilket kunde ses i den enkätstudie som genomfördes. Resultaten visade bl.a. att skogsägare som var medlemmar och gjort sin affär med föreningen uttryckte en starkare känslomässig relation till sin virkesköpare än både icke-medlemmar och medlemmar som gjort sin affär med något annat företag. De medlemmar som gjorde sin affär med föreningen ut-

tryckte också en större lojalitet gentemot föreningen. Däremot fanns inga tydliga skillnader mellan olika gruppers kalkylerande relationer, dvs. medlemmar uttryckte inte större ekonomiska incitament att handla med sin virkesköpare än vad andra grupper hade gentemot sina. Inte heller var medlemmar mer benägna att rekommendera sin virkesköpare åt andra.

Resultaten visade även på skillnader mellan könen, där män uttryckte en större vilja än kvinnor att rekommendera sin virkesköpare åt andra. Detta kan tyda på att virkesköparna i dagsläget har en svagare relation med de kvinnliga skogsägarna. Den känslomässiga relationen påverkades även av var skogsägaren bodde (starkare hos de som bor nära sin skogsfastighet) och hur många virkesaffärer skogsägaren gjort tidigare. Frågor för föreningarna att hantera framöver är således hur de kan öka medlemmarnas vilja att agera som ambasadörer för organisationen, samt stärka relationen med distansskogsägarna.

Framtidens medlemmar

Föreningarnas upplevelse att yngre generationer har sämre kännedom om skogsbruk än tidigare stöds av resultaten från de fokusgrupper som genomfördes kring unga vuxnas (18–30 år) relation till skog och

skogsbruk. Ungdomarna som deltog i studien hade under barndomen flitigt använt skogen i rekreationssyfte (bärplockning, fiske, jakt, vandring, m.m.), ofta i sällskap med sina föräldrar. Även under de tidigare skolåren beskrevs skogen som ett frekvent inslag i undervisning och uteaktiviteter. Få av deltagarna hade däremot några större erfarenheter av att vara delaktiga i familjens skogsbruk, trots att nära hälften av deltagarnas föräldrar var skogsägare och än fler hade släktingar som var skogsägare. Utifrån tidigare forskning är en möjlig förklaring till detta att föräldrar idag inte förväntar sig att barnen ska vara delaktiga i den typen av aktiviteter, utan ges frihet att ägna sig åt sina egna intressen. Inte heller var skogsfrågor något som diskuterades särskilt ofta. Främst hade diskussioner uppstått i samband med större familjehändelser som dödsfall, skilsmässor och husköp. Överlag var skogen något ungdomarna idag starkt förknippade med pengar, en koppling de upplevde hade blivit allt mer uppenbar ju äldre de själva blivit.

”... de största utmaningarna är kopplade till de demokratiska processerna och medlemsorganisationens utveckling”

Eftersom ungdomarna hade begränsade erfarenheter av skogsbruk, och sällan diskuterade skogsfrågor med föräldrarna, så hade många svårt att föreställa sig den egna framtiden som skogsägare. De uttryckte däremot ett starkt intresse för att lära sig mer om skog. För föreningarna kunde det därför vara en god investering att rikta fler aktiviteter mot denna grupp av framtida skogsägare, och på så vis tidigt skapa en relation med potentiella medlemmar. Föreningarna bör även fundera på hur de kan uppmuntra sina nuvarande medlemmar till att oftare diskutera familjens skogsäggande med barnen och även stödja dem i detta exempelvis genom de nya tjänster som är under utveckling.

Slutord

Projektet om det framtida medlemskapet i skogsägarföreningarna har visat att de största utmaningarna är kopplade till de demokratiska processerna och medlemsorganisationens utveckling. För att möta dessa bör medlemmarna se över organisationsstrukturer och hur rekryteringen av förtroendevalda kan bidra till bättre representation och goda möjligheter för medlemmarna att engagera sig. Fokus bör också läggas på att stärka de känslomässiga relationerna mellan förening och medlem, eftersom det kan gynna både virkesförsörjning och medlemmarnas vilja att delta i det interna arbetet.

Ämnesord

Skogsägarförening, Kooperation, privatskogsbruk, organisation, medlemskap.

Läs mer:

► **Kronholm, T. 2015.** Forest Owners' Associations in a Changing Society. Doktorsavhandling. Institutionen för skoglig resurshushållning, SLU, Umeå. ISBN 978-91-576-8402-8

Författare:

Thomas Kronholm
FD,
institutionen för skoglig
resurshushållning,
SLU, 901 83 Umeå
070-3920735
thomas.kronholm@
outlook.com